

Показано, что господствующая в индустриальном обществе «позитивная» логика общественного производства, которая предусматривает накопление и распределение богатства, в современном (постиндустриальном) обществе перекрывается (вытесняется) «негативной» логикой производства и распространения рисков.

The essence and peculiarities of risks of political self-organization in the context of the entropy change in the system under agriculture (traditional), industrial and post-industrial society. It is shown that the ruling in the industrial society 'positive' logic of social production, which includes the accumulation and distribution of wealth in the modern (post-industrial) society overlaps (supersedes) 'negative' logic of production and distribution of risk.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2012

УДК 340.5:34.06

Баранова Ю. О., НУ «ОЮА»

ПРОБЛЕМА НЕПОРІВНЮВАНОСТІ В ПРАВОВІЙ КОМПАРАТИВІСТИЦІ ТА ЇЇ МЕТОДОЛОГІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ

Стаття присвячена розгляду питань, пов'язаних з проблемою непорівнюваності в правовій компаративістиці. На основі концептуальних узагальнень вироблені методологічні правила визначення непорівнюваності правових об'єктів.

Постановка проблеми. В сучасному світі існує велика кількість правових систем. Всі вони унікальні, мають свою специфіку, відмінні риси, але, в той же час, особливо в умовах глобалізації, знаходяться в тісному взаємозв'язку, впливають одна на одну. Могутнім засобом вивчення цих явищ виступає порівняння. Не дивлячись на те, що на сьогоднішній час накопичено багатий матеріал по порівняльному вивченню правових систем, досвід порівняльно-правових досліджень свідчить про те, що поки що для них однією із головних проблем залишається проблема визначення непорівнюваності окремих об'єктів дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що на даній проблемі зосереджували увагу в своїх роботах такі вчені-компаративісти як Є. Врубльовські, І. Емінеску, Ж. Сталев, Д. Льобер, М. Марченко та інші.

Однак, в літературі розглянуті лише окремі аспекти такого явища як права непорівнюваність, немає визначення цього поняття, не вироблені відповідні методологічні правила, на підставі яких можна зробити висновок про те, що дані об'єкти непорівнювані.

Мета дослідження полягає у вирішенні проблеми непорівнюваності в правовій компаративістиці.

Виклад основного матеріалу. Вважаємо, що для вирішення проблеми розробки методологічних правил непорівнюваності правових об'єктів нам допоможе досвід історії. Порівняльно-правові дослідження відомі ще з часів античності. Так, піфагорійці визнавали головним критерієм міри те, що вона повинна бути менше того, що вимірюється. Вони стверджували, що для величин міра обирається та встановлюється суб'єктивно і реалізується як критерій порівняння. Елементи теорії порівняння зустрічаються і в Платона в його концепції пізнання як розуміння. Порівняння може бути описане як співставлення в свідомості предметів порівняння з ідеєю-еталоном, яка, в свою чергу, самототожна, стійка і раціонально невизначена. Ці ідеї-еталони виступають як об'єктивна підстава порівняння. Операція порівняння, по Платону, має дві фази: намагання до встановлення рівності і виявлення специфіки, відмінностей.

Найбільш повно розробив компаративістський підхід Аристотель. В його праці «Метафізика» ми зустрічаємо визначення понять «схоже» і «відмінне». «Схожими називаються ті об'єкти, що мають абсолютно одні й ті ж риси, а також ті, що мають більше спільного, ніж відмінного. Те, що має більшість або найважливіші протилежні властивості іншого, що припускає зміну, також є схожим з ним. Про відмінність можна говорити в сенсі, протилежному сенсу схожого» [1, 158].

Для Аристотеля процедура порівняння передбачає виявлення схожого і відмінного. «Відмінними є 1) речі, які будучи однаковими, в деякому відношенні тотожні один одному, але не за кількості, а за видом, родом чи співвідношенням; 2) ті, рід яких однаковий, а також протилежності ті речі, в сутності яких закладена інакшість» [1, 159].

Старогрецький філософ Теофраст в своїй праці «Про закони» виявляв загальні принципи, що лежать в основі правопорядків грецьких полісів і протиставляв їм ті, що відхиляються від норми, тобто виділяв спільне та відмінне.

Розробка в Стародавньому Римі Законів XII таблиць і формування римського права також вимагали порівняння правових систем. З іншого боку, деякі автори стверджують, що в Стародавньому Римі не використовувалися порівняльно-правові узагальнення, оскільки вони вважали себе такими, що випереджають інших в інтелектуальному та в воєнному сенсі [2, 30].

Середньовіччя надає обмежені можливості для порівняння, оскільки на той час була відсутня юридична освіта та систематичні зв'язки між європейськими державами. «Папська революція» Георгія VII і плюралізм систем середньовічного права ускладнювали порівняльні дослідження. Ситуація змінюється при переході від Середньовіччя до Нового часу, чому також сприяє мануфактурне виробництво і провісвітницький абсолютизм [3, 3].

Р. Саллейль встановив три етапи, що передують порівнянню, а саме: відбір законодавства, що відноситься до порівнюваних інститутів, які досліджуватимуться; вивчення історії розвитку цих інститутів і, нарешті, їх місце в «живому праві», а не лише в текстах законів. Після цієї попередньої стадії починається власне порівняння, яке полягає у встановленні спільних рис, відмінностей і головним чином джерел запозичення законодавств, що порівнюються для визначення того, лежать в їх основі різні концепції чи одна-єдина [4, 178].

Уявляється, що найбільш масштабне дослідження в сфері проблеми непорівнюваності в правовій компаративістиці проведено в роботі Єжи Врубльовскі, опублікованій в 1978 році. Він наводить перелік, який охоплює п'ять співвідношень об'єктів, що порівнюються: «порівнюваний», «схожий», «відмінний», «схоже (відмінно) в мірі ...», «непорівнюваний» [5, 157].

Вчений виділяє предметну та атрибутивну непорівнюваність. Досліджувані предмети умовно позначаються – L1 і L2. Предметна непорівнюваність включає два аспекти: 1. L1 і L2 непорівнювані – L1 і L2 не мають спільних рис. 2. L1 і L2 не належать до одного й того ж предмету досліджень. Атрибутивна непорівнюваність полягає в тому, що L1 і L2 не мають жодної спільної риси. З теоретичної точки зору «атрибутивна непорівнюваність» викликає два зауваження. По-перше, ця непорівнюваність передбачає предметну непорівнюваність, оскільки для констатації розбіжності суттєвих ознак L1 і L2, слід визнати, що L1 і L2 належать до одного типу, тобто не є порівнюваними за предметом. По-друге, використання цієї концепції передбачає встановлення суттєвих ознак, за якими L1 і L2 непорівнювані. Встановлення «істотності» висуває проблеми, добре відомі із філософських досліджень. Зокрема, істотні ознаки будуть відрізнятися в залежності від того, який підхід застосовується в дослідженнях – текстовий, функціональний або змішаний» [5, 162-163].

Основною проблемою для «предметної непорівнюваності» є прийняття певної типології предметів дослідження. І тут, як уявляється, в практиці компаративістських досліджень легше досягти згоди, ніж в теоретико-правовій сфері. Найбільш складною уявляється

«атрибутивна непорівнюваність» з урахуванням істотних описових ознак. Мова йде саме про встановлення того, що є істотною ознакою, при чому критерій цієї «істотності» може мати змішаний описово-оціночний характер» [5, 166].

Є. Врубльовські використовує також категорії «теоретична непорівнюваність» – предмети дослідження L1 і L2 теоретично непорівнювані, якщо вони не задовольняють умови порівнюваності» [5, 168] та «практична непорівнюваність» – L1 і L2 теоретично порівнювані, але це порівняння не має цінності.

Припустимо, що L1 і L2 теоретично порівнювані за описовими ознаками. Припустимо, що: а) предметом порівняння є певні інститути L1 і L2; б) ці інститути складаються з однакових або аналогічних норм, які сформульовані на мовах, що повністю підлягають перекладу; в) вони виконують в L1 і L2 абсолютно різні функції з урахуванням властивостей правової системи, елементами якої є.

Якщо в такій ситуації компаративіст скаже, що порівнюваність з текстуальної точки зору «малозначима», «уявна», «чисто формальна» або основне значення має функціональна протилежність, то ми матимемо справу з практичною непорівнюваністю. Вона виражає переконання, що більш істотні функціональні аспекти досліджуваних предметів, ніж їх формальні аспекти.

Приймаючи припущення порівнюваності L1 і L2 за описовими ознаками, можна додати, що ці інститути обґрунтовуються протилежними (або достатньо різними) аксіологічними системами таким чином, що вони не порівнювані за оціночними ознаками. Із ситуацією «практичної непорівнюваності» ми зустрічаємося тоді, коли компаративіст визнає, що у зв'язку з непорівнюваністю за оціночними ознаками порівнюваність за описовими ознаками в даному випадку неістотна, стосується зовнішніх співпадань і т. п. Це означає, що перевага віддається аксіологічним критеріям [5, 169].

Є. Врубльовські приходять до висновку, що питання порівнюваності та непорівнюваності як з теоретичної, так і з практичної точки зору часто виглядає по-різному по відношенню до різних предметів дослідження і різних способів підходу до цих предметів. Предметами наростаючої міри складності є відповідно: норма права, правовий інститут, правова система у формальному сенсі, глобальна система в тому сенсі, що норми права утворюють інститути, а інститути – систему права. Судження про порівнюваність і непорівнюваність по відношенню до предмета вищої міри складності можуть бути неприпустимими до «складових частин» цього предмета [5, 168].

І. Емінеску в своїй роботі «К вопросу о сравнимости различных правовых систем» робить висновок про те, що порівняння різних систем права приводить до встановлення, як схожих рис, так і принципових відмінностей [4, 199].

Золтан Петері, виокремлюючи етапи порівняння права, на перше місце ставить «встановлення порівнюваності, інакше кажучи, вибір критерію порівняння (*tertium comparationis*), що дозволяє практично здійснити порівняння між явищами, що вивчаються [6, 81].

А. Пшеворскі та Г. Тюн вважають, що «порівнюваність» чи «непорівнюваність» не є безпосередньою властивістю об'єктів, а залежить від наявних у дослідника аналітичних концептів [7, 55].

В. Кнапп почав своє дослідження, присвячене головним чином договорам в чехословацькому праві, розглядом питання про «логічний аспект» проблеми порівнюваності соціалістичного права з капіталістичним. На прикладі договору В. Кнапп показує, що при порівнянні правових інститутів форма невіддільна від змісту, в результаті чого формально-логічне порівняння не може привести до правильних результатів.

Погоджуючись в принципі з радянськими авторами, що заперечують можливість і корисність догматичного порівняльного соціалістичного права з капіталістичним і можливість конструювання на цій основі спільних понять, В. Кнапп вважає порівняльно-правові дослідження «Схід-Захід» корисними для взаємного ознайомлення і полегшення торгівлі.

В. Кнапп зупиняється на методологічних аспектах, які залишаються незмінними, як при порівнянні в рамках однієї правової системи, так і тоді, коли мова йде про інститути, що входять в різні системи.

Автор аналізує першу попередню умову порівняння, а саме порівнюваність інститутів, тобто наявність поєднуючої ланки – *tertium comparationis*, яким є загальне поняття, що охоплює поняття, які порівнюються. Від вибору цього третього елемента, точніше від ступеню його узагальнення, залежить цінність результатів, отриманих в процесі застосування порівняльного метода.

Однак критерій вибору може встановлюватися тільки в кожному окремому випадку, в залежності від поставленої теоретичної або практичної цілі; проблему слід розглядати під різними точками зору, в залежності від того, чи полягає ціль у виявленні фундаментальних розбіжностей між правовим регулюванням в різних країнах або, навпаки, у встановленні спільних рис, що мають значення для зовнішньої торгівлі, уніфікації права, викладання права та інше [4, с. 195-196].

І. Каленські, досліджуючи питання порівнюваності, зазначає, що наукове порівняння правопорядків та їх інститутів повинне бути не одноплановим, а багатоплановим. Потрібно (не змішуючи різні плани) порівнювати не лише зміст норм, а й правові форми. Потрібно, далі, порівнювати самі суспільні відносини, врегульовані цими нормами. Такий підхід необхідний в інтересах самого процесу порівняння, але головним чином для наукового визначення умови порівняння, якою є загальне поняття, що слугує в якості *tertium comparationis*. Це особливо важливо, якщо правові норми схожі за своїм змістом, оскільки проникнення, що йде від феноменологічної форми до сутності явища, може виявити або виключити помилки, які обов'язково виникли б при простому порівнянні текстів [8, с. 243].

Ж. Сталев стверджує, що порівнянням супроводжується будь-яке пізнання. З його допомогою схожі явища відмежовуються від несхожих, підкреслюється загальне та особливе, явища класифікуються, будуються поняття про них [9, с. 17].

Він зазначає, що орієнтування на порівняння за суспільними потребами і проблемами відкриває перед порівняльним пізнанням надзвичайно цікаві перспективи:

а) перш за все, обираючи в якості *tertium comparationis* суспільні потреби і проблеми, ми розширюємо можливості правового порівняння. Порівнюваними між собою стають всі правові системи світу, незалежно від ступеню їх розвитку, від їх своєрідності і навіть від типу права, до якого вони належать. Спільна правова проблема утворює стержень, довкола якого групуються різні рішення, що даються різними правовими системами. Таким шляхом утворюється всесвітня панорама, що показує, яку юридичну реакцію викликає в різних суспільствах одна й та ж проблема;

б) з точки зору проблемного порівняння в сучасних державно-організованих суспільствах можна виділити три основні групи суспільних потреб і проблем: специфічні тільки для даного суспільства; специфічні для даного і для інших суспільств, що належать до однієї суспільної формації; і, нарешті, деякі схожі суспільні потреби і проблеми, притаманні будь-якому сучасному суспільству.

Унікальним потребам і проблемам відповідають унікальні правові інститути. Саме в силу своєї унікальності вони знаходяться поза правовим порівнянням і не мають двійників [9, с. 29-30].

Дітріх Льюбер аналізує труднощі, які виникають при порівнянні різних систем права і з'ясовує можливості їх подолання. Він формулює різні цілі порівняльного правознавства або різні форми порівняння, а саме: описове порівняння – дослідження порядку вирішення

конкретних проблем в праві не менше двох країн; прикладне або законодавче порівняння, при якому іноземне право досліджується з точки зору знаходження рішень для вдосконалення національного права; контрастуюче порівняння, коли порівняння іноземного права з національним слугує для виявлення кардинально відмінних концепцій та методів регулювання з метою кращого розуміння, як системи іноземного права, так і своєї власної системи [4, с. 199].

Р. Макрідіс заперечує ідею глобального порівняння і вважає, що порівнюваність може досягатися не за рахунок порівняння цілих країн, а – окремих регіонів. Він також стверджує, що порівняння включає в себе абстрагування; конкретні ситуації і процеси як такі не можуть порівнюватися один з одним. Це означає, що порівнювати – значить виділяти певні типи і концепти і робити це за рахунок спотворення унікального та конкретного [10, с. 65].

Раціональне зерно в його словах є і цю проблему також слід враховувати. Але не варто принижувати роль порівняння, головне, щоб мета завжди виправдовувала засоби. Значення порівняння важко переоцінити. Як відмічає Л. А. Міцкевич, «в одному просторі можуть знаходитися «різновікові» системи (структури), які мають свій темп еволюції, і їх правильне об'єднання (наприклад, правових сімей, систем, національних, внутрішньо національних та інших правових явищ) прискорює розвиток як цілого, так і його складових частин...» [11, с. 65].

М. Н. Марченко звертає увагу на те, що для реалізації принципу порівнюваності потрібно ретельно вивчати не лише зовнішні характеристики об'єкта, а й передумови його виникнення, взаємозв'язок з іншими об'єктами [2, 120].

С. І. Сімановський в статті «Сравнительный анализ как метод исследования в политической науке» зазначає: сутність проблеми порівнюваності полягає в тому, що при дослідженні кількох об'єктів завжди виникає питання чи порівнювані вони [12, 165].

Аналіз історії показує, що у всі часи проблема непорівнюваності залишалася провідною ідеєю будь-якого пізнавального процесу. Від її вирішення залежить якість отриманих результатів, їх достовірність та практична актуальність.

На основі вищевикладеного аналізу, ми пропонуємо наступні методологічні правила визначення непорівнюваності досліджуваних об'єктів:

1) об'єкти мають схожі параметри, але вони не охоплюються метою дослідження. В процесі глобалізації в більшій або меншій мірі, відбувається вплив одних правових систем на інші, внаслідок

чого набуваються деякі схожі елементи регулювання певних питань. На сьогоднішній день немає «замкнених цивілізацій» – таких, що розвиваються виключно в рамках державних кордонів, не підпадаючи під зовнішній вплив. Наявність схожих рис в порівнюваних об'єктах не може слугувати безумовною констатацією їх порівнюваності, оскільки мета дослідження може не зачіпати цих параметрів.

2) **відсутній причинний зв'язок між досліджуваними об'єктами.** Це правило означає, що об'єкти не пов'язані ні сферою застосування, ні функціональною спрямованістю, ні будь-якими іншими сутнісними рисами;

3) **один із об'єктів знаходиться під ідеологічним, релігійним та іншим впливом, внаслідок чого неможливо об'єктивно виокремити його якості.**

4) **унікальність об'єкта, тобто відсутність аналога в інших правових системах.** Як приклад можна навести парламентську систему СРСР. Ми не можемо її порівнювати з жодною іншою парламентською системою, як в минулому, так і в теперішньому. Іншим прикладом може слугувати інститут «священного зобов'язання» в індуському праві (обов'язок управителя, спадкоємців виплачувати свої борги і борги предків по чоловічій лінії). В якості унікального можна розглядати і інститут «священної власності» (власність богів) в індуському праві.

Унікальними в процесі порівняння можуть виявитися і елементи державного ладу. Наприклад, участь в суді зазвичай є виключним правом громадян держави, але в Сан-Марино населення малочисельне, люди добре знають один одного і це заважає підбору незаангажованих суддів. Тому на суддівські посади запрошуються іноземці – громадяни сусідньої Італії. За всіма ознаками Норвегія відноситься до парламентських монархій, але конституція цієї країни не передбачає дострокового розпуску Стортингу – спосіб вирішення політичної кризи, зазвичай застосовується в державах подібного типу;

5) **критерії порівняння не охоплюють головні ознаки предмета дослідження.** Передусім порівняння полягає у виявленні схожих та відмінних рис шляхом розкриття якісних характеристик досліджуваних об'єктів. Порівняння не виступає самоціллю. Воно слугує для кращого розуміння деяких аспектів правових систем. Головні ознаки об'єктів дослідження – це ті, що притаманні саме цим об'єктам в даних умовах часу і простору. Якщо порівнювати тільки які-небудь побічні, випадкові властивості об'єкта ми, по-перше, не з'ясуємо сутність явища і, по-друге, може виникнути ситуація, яка полягає в тому, що ці додаткові якості є всього лише

національною специфікою і жодним чином не впливають на об'єкт «в чистому вигляді».

6) при нормативному порівнянні зовні ідентичні поняття мають різне значення. В різних правових системах одні й ті ж самі явища можуть позначатися різними поняттями або різні об'єкти одними й тими ж поняттями. Для визначення порівнянності зовні ідентичних понять необхідно враховувати специфіку перекладу терміна з іноземної мови, вивчити доктринальні здобутки країни, її політичний курс, правову орієнтацію;

7) кількість спільних елементів в правових об'єктах не відіграє ніякої ролі та не може слугувати критерієм порівнюваності, якщо дані правові об'єкти протилежні за своїми домінуючими елементами.

8) відсутність tertium comparationis в момент порівняння констатує непорівнюваність правових об'єктів, оскільки без нього порівняння логічно неможливе. В структурі порівняння виділяють три елемента: 1) те, що порівнюється; 2) те, з чим порівнюється; 3) ознаки, які є спільними для порівнюваних явищ. Третій елемент порівняння (спільні ознаки) позначається терміном «tertium comparationis» і слугує безумовною підставою порівняння.

9) об'єкти визнаються непорівнюваними, якщо вони знаходяться під значним впливом різноманітних цінностей, внаслідок чого неможливо знайти спільні критерії оцінки. Сфера, в якій вплив соціально-культурних традицій на право найбільш помітно, – це сімейні відносини, в тому числі спадкування. Тут традиції призводять до розбіжностей такого масштабу, що неможливо знайти будь-яку основу для порівняння. Ми, очевидно, не виявимо правові проблеми, характерні для моногамної «маленької сім'ї» європейського типу, ні там, наприклад, де існує полігамний шлюб при абсолютному панівному становищі чоловіка, ні там, де традиційна первинна ланка соціальної структури не має особистісного характеру, ні там, де сім'я починається з народження дитини або, як у Японії, поняття «дім» виражає відносини відданості та традиційного культу померлих предків.

За межами сімейного і спадкового права існують й інші сфери, де оціночне порівняння практично неможливе через розбіжність соціально-культурних традицій. Наприклад, право сучасної Японії формувалося під значним європейським, а пізніше американським впливом. Однак існує такого роду соціальне явище, як японська «правова свідомість», що представляє собою таке поєднання традицій, установок, соціальних норм, яке розглядає реальні відносини

не стільки в правовому, скільки власне в соціальному плані; цей факт має наслідки для всіх галузей права.

Так, наприклад, в договорі цивільного права широко використовуються такі оговорки, як «спори вирішуються сторонами по чистій совісті» або «спори вирішуються сторонами гармонічно, шляхом консультацій». У відповідності з поясненням одного японського вченого, навіть у тих випадках, коли договір містить детальну регламентацію, це не має великого значення: сторони, що домовляються не приділяють їй особливої уваги, оскільки завжди є можливість «домовитися по чистій совісті» або «досягти гармонійного рішення», «пробачити і забути розбіжності». Таким чином, якщо порівняльний аналіз охоплює правові системи різних цивілізацій, ми завжди повинні пам'ятати про існування традиційних розбіжностей в «соціальних фактах» і в соціальних цінностях і яскраво усвідомлювати цю обставину, перш ніж переходити до порівняльної оцінки правових рішень [13, 162-163].

10) **непорівнюваність можлива внаслідок кількісних відмінностей.** Наприклад, порівняння муніципалітету Нью-Йорка і муніципалітету Монако не має сенсу.

Висновки. Проблема непорівнюваності в правовій компаративістиці існувала, існує і буде існувати. На це є свої об'єктивні причини. Але нас цікавить результат, – до чого приводить правова непорівнюваність. Відзначимо негативні наслідки, зокрема:

1) обмеженість правових досліджень – в процесі виконання поставлених цілей дослідник натикається на «підводні рифи», тобто на явища, процеси, об'єкти, аналоги яким він не може знайти і, таким чином провести всебічний аналіз в порівняльному вимірі;

2) непрогнозованість досліджуваного матеріалу – ми не можемо передбачити, якою буде подальша доля об'єкта, оскільки немає апробації впливу на нього тих чи інших факторів.

Бібліографічний список

1. Аристотель. Сочинения. Т. 1. Метафизика / Аристотель. – М.: Мысль, 1976. – 320 с.
2. Марченко М. Н. Сравнительное правоведение / М. Н. Марченко. – М.: Изд-во «Зерцало», 2001. – 520 с.
3. Тилле А. А. Социалистическое сравнительное правоведение / А. А. Тилле. – М.: Знамя, 1975. – 340 с.
4. Эминеску И. К вопросу о сравнимости различных правовых систем / И. Эминеску // Сравнительное правоведение / отв. ред. В. А. Туманов. – М.: Прогресс, 1978. – С. 172-202.

5. Врублевски Е. Проблема несравнимости в правовой компаративистике / Е. Врублевски // Сравнительное правоведение / отв. ред. В. А. Туманов. – М. : Прогресс, 1978. – С. 156-171.
6. Петери З. Задачи и методы сравнительного правоведения / З. Петери // Сравнительное правоведение: Сб. статей / отв. ред. В. А. Туманов. – М. : Прогресс, 1978. – С. 76-90.
7. Przeworski A. The logic of Comparative Social Inquiry / A. Przeworski, H. Teune. – New York, 1970. – P. 550.
8. Каленски П. Методы социологического исследования в сравнительном правоведении / П. Каленски // Сравнительное правоведение / отв. ред. В. А. Туманов. – М. : Прогресс, 1978. – С. 236-246.
9. Сталев Ж. Сравнительный метод в социалистической правовой науке / Ж. Сталев // Сравнительное правоведение / отв. ред. В. А. Туманов. – М. : Прогресс, 1978. – С. 15-53.
10. Macridis R. Comparative Politics, Notes and Readings / R. Macridis, V. Brown. – Homewood, Ill: Dorsey Press, 1961. – P. 408.
11. Мицкевич Л. А. Синергетические основы метода правового сравнения / Л. А. Мицкевич // Ежегодник сравнительного правоведения, 2001. – С. 58-65.
12. Синамовский С. И. Сравнительный анализ как метод исследования в политической науке / С. И. Симаковский // Весці БДПУ. – 2002. – № 4. – С. 165-170.
13. Цвейгерт К. О возможности сравнения сходных правовых институтов в различных социальных системах / К. Цвейгерт, Г. О. Путтфаркен // Очерки сравнительного права / под. ред. Туманова В. А. – М., 1981. – С. 153-170.

Статья посвящается рассмотрению вопросов, связанных с проблемой несравнимости в правовой компаративистике. Посредством концептуальных обобщений выработаны методологические правила определения несравнимости правовых объектов.

The article is devoted to consideration of issues related to the problem of incomparableness in the legal comparative. Through conceptual generalizations develop methodological rules of incomparableness legal sites.

Стаття надійшла до редколегії 05.11.2012